

Integració ecològica, paisatgística, patrimonial i hidrològica de la riera de Sant Just

EXPOSEM

Sant Just, Vall, Riera i Poble. Sant Just és un dels pocs municipis que té una gran part del seu terme dins d'una vall fluvial que porta el seu nom, la Vall de Sant Just per la qual transcorre una riera del mateix nom. La Vall està poblada des de fa més de 1000 anys i en ella s'han desenvolupat multitud d'activitats, com les lligades a les masies que es troben en ella. Element central en el desenvolupament de la Vall i la pervivència de totes les seves activitats és l'aigua, com testimonia la presència de molins fariners, un dels quals està restaurat i protegit. De fet els recursos d'aigua han estat clau no només per a les activitats de la Vall, sinó per altres municipis propers. L'aigua de la Vall ha estat captada transportada i feta servir durant segles mitjançant un sistema de mines del qual encara n'existeixen algunes amb un estat variable en la seva conservació. Per sort experts locals n'han fet estudis detallats i és coneix bé tot aquest patrimoni.

D'altra banda la riera de la Vall ha estat considerada com una via d'evacuació d'aigua, la qual està seca la major part del temps. Durant molts anys, la riera ha estat oblidada, regularitzada i transformada en un canal. A la part més baixa està totalment canalitzada entre murs, a la part mitjana entubada a la zona de l'Institut. A la resta, l'abandonament de l'activitat agrícola ha comportat una invasió de la canya que compromet la presència d'un bosc de ribera que faci honor al cognom del poble: Desvern. En aquests moments la riera està gairebé oblidada, el seu paper com a ecosistema i com a via de comunicació de la biodiversitat ignorat, més aviat és un problema que no pas un actiu ambiental, tot i que part d'ella es troba dins d'un parc natural, un parc que en general té molt poca cura de totes les rieres que es troben al seu interior.

Hi ha un interès entre bona part dels habitants de Sant Just Desvern per fer de la riera de Sant Just un element central de la vida del poble, de que passi a tenir un paper important en la conservació i millora de la biodiversitat. El *Pacte de Govern 2019-2023* de l'Ajuntament de Sant Just Desvern, dins de l'Eix Espai Natural, va posar com a un dels objectius: "Recuperarem de manera progressiva el patrimoni hídric de la Vall de Sant Just: les fonts, les mines, les rieres i les basses." Com que l'element clau en la recuperació és l'aigua, qualsevol pas en aquesta recuperació passa per posar l'aigua en el centre de la recuperació i d'aquí la necessitat d'integrar en totes les accions futures les mines d'aigua.

L'aigua és l'element clau i es necessita per tal que la riera gaudeixi de bona salut. Si la riera es troba en un bon estat de salut, el poble de Sant Just gaudirà d'una sèrie de serveis ecosistèmics que li permetran assolir, sense necessitat de maquillatge verd, els objectius de desenvolupament sostenible (els famosos ODS). Com que l'element central, per tal que la riera sigui un element funcional del paisatge, és l'aigua, una manera d'assegurar aigua en quantitat i qualitat per la riera és pensar en una restauració de la riera on les mines i les fonts siguin una part central en el programa de restauració. Les accions que proposem s'ajusten a una capçalera tal com aquesta:

Integració ecològica, paisatgística, patrimonial i hidrològica de la riera de Sant Just i s'hauria de centrar en tres eixos:

- 1 – **La riera com a ecosistema**, on la restauració cal que es faci de manera que la riera, en lloc d'un seguit de canyissars, mantingui un bosc de ribera.
- 2 – **La riera com l'eix central**, per a fer visible el patrimoni natural i cultural de tota la vila, incloent com a eix per a descobrir la Vall les mines d'aigua i les fonts.
- 3 – **La riera com un element d'educació** ambiental i pràctica de ciència ciutadana.

1. La riera de Sant Just com a ecosistema i proveïdora de serveis ecosistèmics

Actualment els sistemes de restauració ambiental tracten de trobar la manera que els esforços de restauració i conservació es facin amb objectius, metodologies i tècniques que facin treballar la natura. Els ecosistemes resultants de la restauració cal que siguin funcionals i, per tant, que tinguin una necessitat mínima d'intervenció per part de l'home al llarg del temps. D'aquesta manera s'aconsegueix restaurar un sistema natural preservant i augmentant la seva biodiversitat alhora que ens proporciona el que en diem serveis ecosistèmics als habitants humans de la zona.

La clau dels sistemes de ribera és que la riera tingui un perfil (pendent de les vores) suau, progressiu i que els arbres i les plantes tinguin la disponibilitat d'aigua necessària (a l'estiu sobretot) per mantenir-se vives. D'aquí la importància de les mines d'aigua, ja que aquestes poden permetre tenir aigua en moments que sigui escassa. Fins i tot es podria acumular en basses (com ja fan alguns usos agrícoles o de jardineria) per assegurar la campanya d'estiu. Convindria, doncs, conèixer quin és el cabal actual de les mines, el per què, si n'han perdut i quina és la manera d'optimitzar el seu ús de forma que des del seu recorregut actual puguin ser usades com a sistema de manteniment de la humitat dels sols de ribera en els moments que es necessiti.

En un mapa preliminar hem superposat la topografia i usos actuals de la Vall amb el mapa de mines d'aigua elaborat per l'equip del GERP l'any 1994 i annexat a la Miscel·lània del Centre d'Estudis *Les mines d'aigua de Sant Just Desvern*. Una de les primeres feines a fer seria posar al dia aquest mapa i saber els cabals que porten les mines. Podria ser que algunes de les mines fossin desviades per tal que la seva aigua alimentés algunes fonts, i de les fonts l'aigua que ragés aniria a la riera, s'infiltraria i alimentaria la zona al·luvial de la vall on es troben les arrels dels arbres de ribera.

D'aquesta manera tindriem un sistema que amb el nostre ajut, proveint-lo d'aigua de les mines o altres possibles fonts d'aigua, es mantindria sol i amb la seva ombra eliminaria les canyes i mantindria un ambient fresc i humit a la Vall, la qual cosa afavoriria també el clima de tota ella.

2. La riera de Sant Just com a eix natural i patrimonial del poble

La riera es fa servir actualment per la gent del poble i de tota l'àrea metropolitana com a camí de passejada, però poca gent coneix les activitats que s'hi fan ni el patrimoni. Es fan caminades que en certs moments són nombroses i on interactuen molts actors, de vegades amb situacions poc agradables com és el cas de les bicicletes que circulen a tota velocitat. En

altres situacions són els vianants que passen pel mig de la carretera juntament amb les motos i cotxes o els ensurts dels que es troben bicicletes per diferents corriols i gossos que es posen per tot arreu i són una gran amenaça per a la fauna del parc.

La proposta que plantegen pretén que el recorregut per la Vall tingui un atractiu més enllà del passeig, i per això es poden fer servir les mines i altres elements patrimonials com a sistema perquè la gent faci una passejada tenint un coneixement dels llocs més emblemàtics de la Vall. Per assolir aquest objectiu cal dissenyar un itinerari que tingui informació clara i curta del que ens anem trobant fent palès el paper històric que han tingut les mines pel desenvolupament, no només de la Vall, sinó del Baix Llobregat i la seva funció actual. La difusió d'aquesta informació es podria completar amb l'ús de codis QR o de visites organitzades com les que es fan des de l'Àrea Metropolitana, per exemple. En qualsevol cas s'hauria de crear un sistema àgil i de qualitat que representi la mínima servitud en quan a manteniment, per tal que un prematur deteriorament no sigui un obstacle per a l'atracció i interès envers els missatges.

3. La riera de Sant Just com a eix d'educació cívica, ambiental i científica

Amb un sistema natural viu i ben conservat i amb un patrimoni natural i cultural protegit i funcional, la riera de Sant Just podria ser un sistema d'educació multifuncional.

D'una banda, educació cívica: per informar del que pot comprometre la restauració de la Vall com ara els gossos i les seves defecacions o els comportaments incívics de ciclistes i caminadors.

D'altra banda, educació ambiental: saber quins són els arbres principals, quines són les espècies invasores i com combatre-les i quins són els ocells que observem. En relació a aquest darrer punt es podria posar un aguait en alguna feixa per veure ocells, com per exemple el que hi ha a can Coll a Collserola.

En darrer lloc, però no menys important, un treball de ciència ciutadana, ja sigui sota el format de col·laboracions amb el Sistema de Monitoratge de Papallones de Catalunya o dels ocells nidificants, com mesures sobre la qualitat de l'aigua o estudis sobre el bosc de ribera, entre altres, que serien també recursos per a les escoles i instituts.

DEMANEM

Que l'Ajuntament mantingui la seva promesa de recuperar fonts i mines de la Vall però sota una perspectiva integral que inclogui:

— Refer l'inventari de fonts i mines del poble, quins són els fluxos d'aigua actuals i com millorar-los. A partir d'aquí i d'acord amb un mapa detallat de totes les disponibilitats d'aigua, fer una proposta de com a partir de les mines es poden alimentar les fonts, tot considerant si això és o no rellevant per poder mantenir un bosc de ribera funcional en els mesos d'estiu. Suggestim, en aquest punt, explorar el possible finançament per part d'Agbar a través de la seva Fundació.

— Fer un estudi de quines són les condicions per tal que la riera pugui tenir un veritable bosc de ribera. Essencialment es tracta de saber si cal modificar o no de forma important el perfil de la riera. Apuntem com a possibles alternatives

per tirar-lo endavant, un finançament de l'ACA, a la vegada que es pot explorar la Xarxa de Custòdia del Territori amb la qual podrien col·laborar els industrials del poble.

— Dissenyar els possibles itineraris, que podrien estar ajustats a diferents propòsits, aprofitant l'experiència del programa Interreg.

— Fer una bona campanya informativa i de divulgació de la Vall als santjustencs per tal que totes les entitats trobin un punt comú d'interès en aquest patrimoni que és la Vall, i incentivi la preparació d'una activitat per part de totes elles amb el mateix objectiu de promoció d'aquest valor *ecològic, paisatgístic, patrimonial i hidrològic de la riera de Sant Just*.

Aquest podria ser el punt d'arrencada per tal que tota la feina que s'ha fet i proposem que es faci a la Vall quedi reflectida i a l'abast dels ciutadans en algun punt del ric patrimoni històric que existeix a Sant Just, com ara can Freixes o can Candeler, i que ara només és visible de forma virtual.